

๒. อลคทฤษฎีปมสูตร¹

[๒๓๔] เอวมเม สุตํ :- เอกัง สมยํ ภควา สาวตถึยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสุส อาราเม. เตเน โข ปน สมเยเน อริญฺจสุส นาม ภิกฺขุโน คทฺธพาทิปุพฺพสุส² เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิต्तํ อุปปนฺนํ โหติ “ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตฺถํ อชาชานามิ, ยถา เยเม อนุตฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตทา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนุตฺตรายายา”ติ. อสฺสฺสสุํ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู: อริญฺจสุส กิร นาม ภิกฺขุโน คทฺธพาทิปุพฺพสุส เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิต्तํ อุปปนฺนํ “ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตฺถํ อชาชานามิ; ยถา เยเม อนุตฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตทา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนุตฺตรายายา”ติ,

อล โข เต ภิกฺขู เยเน อริญฺจสุส ภิกฺขู คทฺธพาทิปุพฺพสุส เตนฺนุปลงฺกมึสุ, อุปลงฺกमितฺวา อริญฺจํ ภิกฺขุํ คทฺธพาทิปุพฺพํ เอตทโวจฺจุ “สจฺจํ กิร เต อวฺวโส อริญฺจ เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิต्तํ อุปปนฺนํ ‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตฺถํ อชาชานามิ, ยถา เยเม อนุตฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตทา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนุตฺตรายายา”ติ. เอวํ พุยา โข อหํ อวฺวโส ภควตา ธมฺมํ เทสิตฺถํ อชาชานามิ, ยถา เยเม อนุตฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตทา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนุตฺตรายายาติ.

อล โข เต ภิกฺขู อริญฺจํ ภิกฺขุํ คทฺธพาทิปุพฺพํ เอตสฺมา ปาปกาทิฏฺฐิจิตฺตาทิ วิเวเจตฺตูกามา สมฺนุญฺญชฺชนฺติ สมฺนุคฺคาหนฺติ สมฺนุภาสฺนฺติ “มา เหวํ อวฺวโส อริญฺจ อวฺจ, มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺชิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อนนฺกปริยาเยเน อวฺวโส อริญฺจ อนุตฺตรายิกา ธมฺมา อนุตฺตรายิกา วุตฺตทา ภควตา, อลญฺจ ปน เต ปฏฺวิเสวโต อนุตฺตรายาย. อปฺปสฺสุสาทา กามา วุตฺตทา ภควตา พหุทฺทฺธา พหุปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. อญฺจิกงฺกฐปฺมา กามา วุตฺตทา ภควตา พหุทฺทฺธา พหุปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. มํสเปสฺสุปฺมา กามา วุตฺตทา ภควตา ฯเปฯ

¹ มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกํ เล่ม ๑๒

² ก. คทฺธพาทิปุพฺพสุส

ดิณฺฎกฺกุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา. อังคารกาสุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา. สุปฺนิกฺกุปฺมา
 กามา วุตฺตา ภควตา. ยาจิตฺกฺกุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา. รุกฺขผลฺลุปฺมา กามา วุตฺตา
 ภควตา. อสิสฺสูนฺอุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา. สตฺติสฺสูนฺอุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา.
 สปฺปสิสฺสูนฺอุปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทชา พหุปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย”ติ,
 เอมฺปิ โข อธิสฺสํ ภิคฺชํ คทฺธพาทิปฺพุโพ เตหิ ภิคฺชุหิ สมนฺยุถฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 สมนฺคาหิยมาโน สมนฺภาสิยมาโน ตเทว ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ ถามสา ปรามาสา
 อภินิวิสฺส โวหริติ “เอวํ พุยา โข อหํ อวฺสุโส ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา
 เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ.

[๒๓๕] ยโต โข เต ภิคฺชุ นาสกฺขีสุ อธิสฺสํ ภิคฺชํ คทฺธพาทิปฺพุโพ เอตฺสฺมา
 ปาปกกา ทิฏฺฐิคฺคตา วิเวเจตฺตํ. อถ โข เต ภิคฺชุ, เยน ภควตา, เตนฺอุปฺสงฺกมฺมิสุ;
 อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทฺธิสุ; เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิคฺชุ
 ภควนฺตํ เอตทฺโวจฺจุ “อธิสฺสํ นาม ภนฺเต ภิคฺชุโน คทฺธพาทิปฺพุพฺพสุส เอมฺรูปิ ปาปกํ
 ทิฏฺฐิคฺคํ อุปฺปนฺนํ ‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา
 ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ. อสฺสฺสมฺหา โข มยฺ ภนฺเต
 อธิสฺสํ กิร นาม ภิคฺชุโน คทฺธพาทิปฺพุพฺพสุส เอมฺรูปิ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ อุปฺปนฺนํ
 “ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา
 ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ. อถ โข มยฺ ภนฺเต, เยน อธิสฺสํ ภิคฺชุ
 คทฺธพาทิปฺพุโพ, เตนฺอุปฺสงฺกมฺมิสุ; อุปฺสงฺกมิตฺวา อธิสฺสํ ภิคฺชํ คทฺธพาทิปฺพุโพ
 เอตทฺโวจฺจุ “สจฺจุ กิร เต อวฺสุโส อธิสฺสํ เอมฺรูปิ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ อุปฺปนฺนํ ‘ตถาหํ
 ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต
 ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ. เอวํ วุตฺเต ภนฺเต, อธิสฺสํ ภิคฺชุ คทฺธพาทิปฺพุโพ
 อเมหฺ เอตทฺโวจฺจุ “เอวํ พุยา โข อหํ อวฺสุโส ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา
 เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏฺวิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ. อถ โข
 มยฺ ภนฺเต อธิสฺสํ ภิคฺชํ คทฺธพาทิปฺพุโพ เอตฺสฺมา ปาปกกา ทิฏฺฐิคฺคตา วิเวเจตฺตกา
 สมนฺยุถฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต สมนฺคาหิมฺหา สมนฺภาสิมฺหา “มา เหวํ อวฺสุโส อธิสฺสํ อวฺจ, มา

ภควนต์ อพฺภาจิกฺขิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภุชานัน, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย,
 อนนฺกปริยาเยน อวฺุโส อริฏฺฐ อนฺตรายิกา ฐมฺมา อนฺตรายิกา วุตฺตา ภควตา, อลฺลฺย
 ปน เต ปฏฺิเสวโต อนฺตรายาย. อปฺปสฺสสาทา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทินโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. อฏฺฐจิกงฺกฐปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทินโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. สปฺปสฺสิฐปฺมา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทินโว เอตฺถ ภิกฺขุโย”ติ. เอวมฺปิ โข ภาณฺเต อริฏฺฐโจ ภิกฺขุ
 คทฺธพาทิปฺพุโพ อเมฺเหหิ สมนฺนุญฺญชฺชียมาโน สมนฺนุคฺคาหฺชียมาโน สมนฺนุภาสฺชียมาโน ตเทว
 ปาปกํ ทิฏฺฐจิคตํ ฐามสา ปฺรามาสา อภินิวิสฺส โวหฺรติ “เอวํ พุยา โข อหํ อวฺุโส
 ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ฐมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต
 ปฏฺิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ. ยโต โข มยํ ภาณฺเต นาสกฺขิมฺหา อริฏฺฐจํ ภิกฺขุ
 คทฺธพาทิปฺพุพฺพิ เอตฺถสฺมา ปาปกา ทิฏฺฐจิคตา วิเวเจตฺตุ; อถ มยํ เอตมตฺถํ ภควโต
 อารโจะมาติ.

[๒๓๖] อถ โข ภควา อญฺญตฺรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตวํ ภิกฺขุ, มม
 วจเนน อริฏฺฐจํ ภิกฺขุํ คทฺธพาทิปฺพุพฺพิ อามนฺเตหิ สตฺถา ตํ อวฺุโส อริฏฺฐจ อามนฺเตตี”ติ.
 “เอวํ ภาณฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺิสุสฺสุตฺวา, เยน อริฏฺฐโจ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุโพ,
 เตนฺอุปสงฺกมิ; อฺอุปสงฺกมิตฺวา อริฏฺฐจํ ภิกฺขุํ คทฺธพาทิปฺพุพฺพิ เอตทโวจ “สตฺถา ตํ อวฺุโส
 อริฏฺฐจ อามนฺเตตี”ติ. “เอวมาวฺุโส”ติ โข อริฏฺฐโจ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุโพ ตสฺส ภิกฺขุโน
 ปฏฺิสุสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนฺอุปสงฺกมิ; อฺอุปสงฺกมิตฺวา ภควนต์ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ
 นิสฺสีทิ; เอกมฺนตํ นิสฺสินฺนํ โข อริฏฺฐจํ ภิกฺขุํ คทฺธพาทิปฺพุพฺพิ ภควา เอตทโวจ “สจฺจํ กิร
 เต อริฏฺฐจ เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐจิคตํ อฺอุปนฺนํ ‘ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อชานามิ,
 ยถา เยเม อนฺตรายิกา ฐมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏฺิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา”ติ.
 เอวํ พุยา โข อหํ ภาณฺเต ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา
 ฐมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏฺิเสวโต นาลํ อนฺตรายายาติ.

กสฺส โข นาม ตวํ โมฆปุริส มया เหวํ ฌมฺมํ เทสิตฺถํ อาชานาสี ? นนฺ มยา โมฆปุริส อนนฺกปริยาเยน อนนฺตรายิกา ฌมฺมา อนนฺตรายิกา วุตฺตา ? อลฺลนฺจ ปน เต ปฏฺิเสวโต อนนฺตรายาย. อปฺปสุสทา ทามา วุตฺตา มยา พนฺทุทฺตา พนฺดูปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. อฏฺุจิกงฺกญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา ๙เปฯ มํสฺเปสฺสุปมา ทามา วุตฺตา มยา. ตินฺนุกญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. อญฺคารกาสุปมา ทามา วุตฺตา มยา. สุปินฺนุกญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. ยาจิตฺตญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. รุกฺขผลฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. อสิสฺสญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. สตฺติสฺสญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา. สปฺปสิสฺสญฺญาปมา ทามา วุตฺตา มยา พนฺทุทฺตา พนฺดูปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. อถ จ ปน ตวํ โมฆปุริส อตฺตนา ทฺคฺคหิตฺเตน อเมฺห เจว อพฺภาจิกฺขติ, อตฺตานุจฺ ขนฺติ, พนฺดูญฺ อปฺปญฺญํ ปสฺวสิ; ตถฺปิ เต โมฆปุริส ภาวิสฺสตี ทึชฺวรตฺถํ อหิตาย ทฺกฺขายาตี.

อถ โข ภาควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ตํ ก็ มนฺดณฺ ภิกฺขเว? อปิ นายํ อริญฺุจํ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุโพ อสฺมึกฺไตปี อิมสฺมึ ฌมฺมวินเย”ตี. ภิกฺขุ สียา ภานฺเต? โน เหนฺตํ ภานฺเตตี. เหวํ วุตฺเต, อริญฺุจํ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุโพ ตฺถเนฺหิญฺุไต มงฺกุญฺุไต ปตฺตทฺขนฺุโร อโรมฺุชฺ ปชฺุฌายนฺุโต อปฺปฏฺิภานฺุ นิสฺสีทิ. อถ โข ภาควา อริญฺุจํ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุพํ ตฺถเนฺหิญฺุตํ มงฺกุญฺุตํ ปตฺตทฺขนฺุอํ อโรมฺุชฺ ปชฺุฌายนฺุตํ อปฺปฏฺิภานํ วิทิตฺวา อริญฺุจํ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุพํ เอตฺทโวจ “ปญฺญาโยสฺสสิ โข ตวํ โมฆปุริส เอตฺเตน สกฺเคน ปาปเกน ทิฏฺุจิกเตน, อิทาหํ ภิกฺขุ ปฏฺิพุจฺุฉิสฺสามี”ตี.

[๒๓๗] อถ โข ภาควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ตฺเมหฺปี เม ภิกฺขเว เหวํ ฌมฺมํ เทสิตฺถํ อาชานาถ, ยถายํ อริญฺุจํ ภิกฺขุ คทฺธพาทิปฺพุโพ อตฺตนา ทฺคฺคหิตฺเตน อเมฺห เจว อพฺภาจิกฺขติ, อตฺตานุจฺ ขนฺติ, พนฺดูญฺ อปฺปญฺญํ ปสฺวตี”ตี. โน เหนฺตํ ภานฺเต. อนนฺกปริยาเยน หิ โน ภานฺเต อนนฺตรายิกา ฌมฺมา อนนฺตรายิกา วุตฺตา ภาควา, อลฺลนฺจ ปน เต ปฏฺิเสวโต อนนฺตรายาย. อปฺปสุสทา ทามา วุตฺตา ภาควา พนฺทุทฺตา พนฺดูปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย. อฏฺุจิกงฺกญฺญาปมา ทามา วุตฺตา พนฺดูปายาสา, อาทินฺโว เอตฺถ ภิกฺขุโย ๙เปฯ สปฺปสิสฺสญฺญาปมา ทามา วุตฺตา ภาควา พนฺทุทฺตา พนฺดูปายาสา,

อาทীনโว เอตถ ภิกฺขุโยติ. สาธุ สาธุ ภิกฺขเว, สาธุ โข เม ตูเมห ภิกฺขเว เอวံ ธมฺมํ
 เทสิตํ อาชานาถ; อนนฺทปริยาเยน ทิ โข ภิกฺขเว อนนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา มยา,
 อลฺลจ ปน เต ปฏฺิเสวโต อนนฺตรายาย. อปฺปสุสทา กามา วุตฺตา มยา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทীনโว เอตถ ภิกฺขุโย อฏฺุจิกงฺกฺลุปฺมา กามา วุตฺตา มยา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทীনโว เอตถ ภิกฺขุโย ๕เปฯ สปฺปสิรูปฺมา กามา วุตฺตา มยา พหุทฺทฺชา
 พหุปายาสา, อาทীনโว เอตถ ภิกฺขุโย. อถ ๑ ปนํยํ อริฏฺุจํ ภิกฺขุ คทฺทฺพาธิปฺพุโพ
 อตฺตนา ทฺุคฺคหิตฺเตน อเมห เจว อพฺภาจิกฺขติ, อตฺตนาญจ ขนฺติ, พหุญจ อปฺุญญํ
 ปสฺวติ; ตถฺุหิ ตสฺส โมฆปฺุริสฺสฺส ภาวิสฺสฺสฺส ทิฆมฺมตฺตํ อหิตาย ทฺุทฺทฺชา. โส วต ภิกฺขเว
 อญฺญตฺเรว กาเมหิ อญฺญตฺร กามสฺลยฺวาย อญฺญตฺร กามวิตฺตเกหิ กาม
 ปฏฺิเสวิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เณตํ จานํ วิชฺชติ.

[๒๓๘] อธิ ภิกฺขเว เอกจฺเจ โมฆปฺุริสา ธมฺมํ ปริยาปฺุณฺนฺติ: สุตฺตํ เคยฺยํ
 เวยฺยากรณํ คาคํ อุตฺทํ อิติวุตฺตํ ชาติกํ อพฺุฏฺตธมฺมํ เวทลฺลํ. เต ตํ ธมฺมํ
 ปริยาปฺุณฺนิตฺวา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญา อตฺถํ น อฺุปฺริกฺขนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ปญฺญา
 อตฺถํ อฺุปฺริกฺขตํ น นิชฺฌนํ ขมนฺติ, เต อฺุปารมฺภานิสฺสา เจว ธมฺมํ ปริยาปฺุณฺนฺติ,
 อิติวาทปฺุโมกฺขานิสฺสา ๑, ยสฺส จตฺถาย ธมฺมํ ปริยาปฺุณฺนฺติ, ตถฺุจฺจ อตฺถํ
 นานฺุโณนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ทฺุคฺคหิตา ทิฆมฺมตฺตํ อหิตาย ทฺุทฺทฺชา สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส
 เหตุ? ทฺุคฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมานํ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปฺุริโส อลคทฺทฺตฺถิโก อลคทฺทฺทเวสี อลคทฺทฺทปริเยสนํ
 จรมาโน, โส ปสฺุเสยฺย มหนฺตํ อลคทฺทํ, ตเมนํ โภเค วา นจฺุญฺเจ วา คณฺเหยย,
 ตสฺส โส อลคทฺทฺท ปฏฺิปฺุริวตฺติตฺวา³ หตฺเถ วา พาหาย วา อญฺญตฺรสมิ วา
 อจฺุคปฺุจฺจเค ทฺุเสยฺย, โส ตโตนิทานํ มรณํ วา นิคฺจฺเจยฺย มรณมตฺตํ วา ทฺุทฺทฺ. ตํ
 กิสฺส เหตุ? ทฺุคฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว อลคทฺทฺทสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว อธิเอกจฺเจ

³ ก. ปฏฺิณิวตฺติตฺวา

โมฆปริสา ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ: สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาคํ อฺุทานํ อิตฺตฺวตฺตํ ฆาตกํ อพฺภูตธมฺมํ เวทลฺลํ. เต ตํ ธมฺมํ ปริยาปฺณิตฺวา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญา ย อตฺถํ น อฺุปริกฺขนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ปญฺญา ย อตฺถํ อฺุปริกฺขตํ น นิชฺฌานํ ขมนฺติ, เต อฺุปรามภานิสฺสา เจว ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ, อิตฺตฺวาทปฺปโมกฺขานิสฺสา จ, ยสฺส จตฺถาย ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ, ตญฺจสฺส อตฺถํ นานฺุโณนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ทฺุคฺคหิตา ทิชฺชรตฺตํ อหิตาย ทฺุภฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ? ทฺุคฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมานํ.

[๒๓๙] อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺเจ กุลปฺตฺตา ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ : สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาคํ อฺุทานํ อิตฺตฺวตฺตํ ฆาตกํ อพฺภูตธมฺมํ เวทลฺลํ. เต ตํ ธมฺมํ ปริยาปฺณิตฺวา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญา ย อตฺถํ อฺุปริกฺขนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ปญฺญา ย อตฺถํ อฺุปริกฺขตํ นิชฺฌานํ ขมนฺติ, เต น เจว อฺุปรามภานิสฺสา ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ, น อิตฺตฺวาทปฺปโมกฺขานิสฺสา จ, ยสฺส จตฺถาย ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ, ตญฺจสฺส อตฺถํ อฺุโณนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา สฺุคฺคหิตา ทิชฺชรตฺตํ หิตาย สฺุภฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ? สฺุคฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว ธมฺมานํ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปฺุริโส อลคทฺทตฺถิโก อลคทฺทคเวสี อลคทฺทปริเยสนํ จรมาโน, โส ปสฺุเสยฺย มหนฺตํ อลคทฺทํ, ตเมนํ อชฺปเทน ทณฺฑเทน สฺุณิคฺคหิตํ นิคฺคณฺเหยย, อชฺปเทน ทณฺฑเทน สฺุณิคฺคหิตํ นิคฺคเหตุวา⁴ คีวายํ สฺุคฺคหิตํ คณฺเหยย. กิญฺจาปี โส ภิกฺขเว อลคทฺโท ตสฺส ปฺุริสสฺส หตฺถํ วา พาหํ วา อญฺญตฺรํ วา อญฺคปจฺจจฺกํ โภเคหิ ปลิเวเชยฺย; อถ โข โส เนว ตโตนิทานํ มรณํ วา นิคฺจฺเจยฺย มรณมตฺตํ วา ทฺุภฺขํ. ตํ กิสฺส เหตุ? สฺุคฺคหิตตฺตา ภิกฺขเว อลคทฺทสฺส; เอวเมว โข ภิกฺขเว อธิเอกจฺเจ กุลปฺตฺตา ธมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ: สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาคํ อฺุทานํ อิตฺตฺวตฺตํ ฆาตกํ อพฺภูตธมฺมํ เวทลฺลํ. เต ตํ ธมฺมํ ปริยาปฺณิตฺวา เตสํ ธมฺมานํ ปญฺญา ย อตฺถํ อฺุปริกฺขนฺติ, เตสํ เต ธมฺมา ปญฺญา ย อตฺถํ อฺุปริกฺขตํ นิชฺฌานํ

⁴ อ.ม. นิคฺคหิตฺวา

ขมนุติ, เต น เจว อูปารมฺภานิสฺสา ฐมฺมํ ปริยาปุณฺณติ, น อิติวาทปฺปโมกฺขานิสฺสา จ,
 ยสฺส จตฺถาย ฐมฺมํ ปริยาปุณฺณติ, ตถจฺจสฺส อตฺถํ อณุโภณฺติ, เตสฺส เต ฐมฺมา สุกฺขิตฺตา
 ทีฆมรตฺตํ^[5] หิตาย สุขาย สํวตฺตฺนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? สุขฺหิตตฺตา ภิกฺขเว ฐมฺมานํ.
 ตสฺมาตีห ภิกฺขเว, ยสฺส เม ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชาเนยฺยถ, ตถา นํ ฐาเรยฺยถ.
 ยสฺส จ ปน เม ภาสิตสฺส อตฺถํ น อาชาเนยฺยถ, อหํ โว ตตฺถ ปฏฺฐิจฺฉิตฺตพฺโพ, เย
 วา ปนสฺสุ วียตฺตา ภิกฺขู.

[๒๔๐] กุลฺลุปมํ โว ภิกฺขเว ฐมฺมํ เทสิสฺสามิ นิตฺถรณตฺถาย, โน คหณตฺถาย.
 ตํ สุณฺณถ, สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิตสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต
 ปจฺจสฺสึสฺสุ. ภควา เขตฺทโวจ:

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส อทุธานมคฺคปฺปฏิปนฺโน, โส ปสุเสยฺย มหฺนตฺ
 อุกฺกณฺณวํ โอริมํ ตีรํ สาสฺงกํ สปฺปฏิภยํ, ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปฺปฏิภยํ. น จสฺส นาวา
 สนฺตารณී, อุตฺตรเสตฺถ วา อปารวา ปาริ คมนาย. ตสฺส เอวมสฺส “อຍံ โข
 มหาอุทฺกณฺณโว โอริมํ ตีรํ สาสฺงกํ สปฺปฏิภยํ, ปาริมํ ตีรํ เขมํ อปฺปฏิภยํ. นตฺถิ จ
 นาวา สนฺตารณී, อุตฺตรเสตฺถ วา อปารวา ปาริ คมนาย; ยนฺนฺนํหํ ติณฺณกฺกุจฺจสาชา
 ปลาสฺสํ สํกฺขมฺมิตฺตวา กุลฺลํ พนฺธิตฺตวา ตํ กุลฺลํ นิสฺสาย หตฺถေหิ จ ปาเทหิ จ วายมฺมาโน
 โสตฺถินา ปาริ อุตฺตรเรยฺยนฺ”ติ. อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ติณฺณกฺกุจฺจสาชาปลาสฺสํ
 สํกฺขมฺมิตฺตวา กุลฺลํ พนฺธิตฺตวา ตํ กุลฺลํ นิสฺสาย หตฺถေหิ จ ปาเทหิ จ วายมฺมาโน
 โสตฺถินา ปาริ อุตฺตรเรยฺย. ตสฺส ปุริสสฺส อุตฺตติณฺณสฺส ปาริ คตฺสฺส เอวมสฺส “พฺพกาโร
 โข เม อຍံ กุลฺโล, อิมํ กุลฺลํ นิสฺสาย หตฺถေหิ จ ปาเทหิ จ วายมฺมาโน โสตฺถินา
 ปาริ อุตฺตติณฺโณ; ยนฺนฺนํหํ อิมํ กุลฺลํ สีสฺเส วา อโรเปตฺตวา ชนฺเต วา อจฺจาเรตฺตวา
 เยนกาเม ปกฺกเมยฺยนฺ”ติ.

[5] อ.ม. จตฺถาย

ตั้ง ก็ มนุญถ ภิกษเว: อปี นุ โส ปุริโส เอวํการี ตสมึ กุลฺเล กิจฺจการี
อสุสชาติ? โน เหน่ ภานุเต. กถํการี จ โส ภิกษเว ปุริโส ตสมึ กุลฺเล กิจฺจการี อสุส?
อิธ ภิกษเว ตสฺส ปุริสสฺส อุตฺตติณฺณสฺส ปารํคตสฺส เอวมสฺส “พหุการี โข เม อภัย
กุลฺโล, อิมานํ กุลฺลํ นิสฺสาย หตฺถเหติ จ ปาเทหิ จ วายมมาโน โสตุถินา ปารํ
อุตฺตติณฺณ; ยนฺนุนานํ อิมํ กุลฺลํ เถว วา อสุสาเหตุวา อุกเก วา โอบีลาเปตฺวา เยน
กามํ ปกุกเมยฺยนุ”ติ. เอวํการี โข โส ภิกษเว ปุริโส ตสมึ กุลฺเล กิจฺจการี อสุส.

เอวเมว โข ภิกษเว กุลฺลูปโม มยา ฐมฺโม เทสิโต นิตฺตฺรณตฺถาย, โน
คหณตฺถาย. กุลฺลูปมํ โว ภิกษเว ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานนฺเตหิ ฐมฺมาปี โว ปหาตพฺพา,
ปเคว อฐมฺมา.

[๒๔๑] อธิมานิ ภิกษเว ทิฏฺฐิจฺ्ञานานิ. กตมานิ ช? อิธ ภิกษเว อสุสฺสฺวา
ปฺลุชฺชโน อริยานํ อทฺสฺสาวี อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริยธมฺเม อวินีโต สปุริสํ
อทฺสฺสาวี สปุริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโห สปุริสธมฺเม อวินีโต รุปํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ,
เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. เวทนํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ
สมนุสฺสฺสตี. สญฺญํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. สงฺขาเว
“เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐิจฺ्ञานํ มุตํ
วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺวิจฺริตํ มนฺสา, ตมฺปิ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม
อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐิจฺ्ञานํ “โส โลโก, โส อตฺตา, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ
นิจฺจโ ฉฺโหว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม, สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสามิ”ติ, ตมฺปิ “เอตํ มม,
เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี.

สุตฺวา จ โข ภิกษเว อริยสาวโก อริยานํ ทฺสฺสาวี อริยธมฺมสฺส โกวิทฺโห
อริยธมฺเม สุวินีโต สปุริสํ ทฺสฺสาวี สปุริสธมฺมสฺส โกวิทฺโห สปุริสธมฺเม สุวินีโต
รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. เวทนํ “เนตํ มม,
เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุสฺสฺสตี. สญฺญํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส

อตุตา”ติ สมนุปลสุตติ. สงฺขาเว “เนตํ มม, เนโสหมสมฺมิ, น เมโส อตุตา”ติ สมนุปลสุตติ. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺุวิจฺจิตํ มนสา, ตมฺปิ “เนตํ มม, เนโสหมสมฺมิ, น เมโส อตุตา”ติ สมนุปลสุตติ. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐิจฺ्ञานํ “โส โลโก, โส อตุตา, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐฺโว สสุสโต อวิปริณามธมฺโม, สสุสตีสมํ ตเถว จฺจสามิ”ติ, ตมฺปิ “เนตํ มม, เนโสหมสมฺมิ, น เมโส อตุตา”ติ สมนุปลสุตติ. โส เอวํ สมนุปลสุตฺตํ อสตี น ปริตฺตสฺตี”ติ.

[๒๔๒] เอวํ วุตฺเต, อญฺเฏตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สฺยิยา นฺุ โข ภนฺเต พหิทฺธา อสตี ปริตฺตสฺสนา”ติ? สฺยิยา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ: อธิ ภิกฺขุ เอกจฺจสฺส เอวํ โหตี “อหฺ วต เม, ตํ วต เม นตฺถิ, สฺยิยา วต เม, ตํ วตาทํ น ลภามิ”ติ; โส โสจตี กิลมตี ปริเทวตี อฺรตฺตาที กนฺุทตี สมฺโมหํ อปาชฺชตี. เอวํ โข ภิกฺขุ พหิทฺธา อสตี ปริตฺตสฺสนา โหตีตี.

สฺยิยา ปน ภนฺเต พหิทฺธา อสตี อปริตฺตสฺสนาติ? สฺยิยา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ: อธิ ภิกฺขุ เอกจฺจสฺส น เอวํ โหตี “อหฺ วต เม, ตํ วต เม นตฺถิ, สฺยิยา วต เม, ตํ วตาทํ น ลภามิ”ติ. โส น โสจตี น กิลมตี น ปริเทวตี น อฺรตฺตาที กนฺุทตี น สมฺโมหํ อปาชฺชตี. เอวํ โข ภิกฺขุ พหิทฺธา อสตี อปริตฺตสฺสนา โหตีตี.

สฺยิยา นฺุ โข ภนฺเต อชฺุณฺตตํ อสตี ปริตฺตสฺสนาติ? สฺยิยา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ: อธิ ภิกฺขุ เอกจฺจสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ โหตี “โส โลโก, โส อตุตา, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐฺโว สสุสโต อวิปริณามธมฺโม, สสุสตีสมํ ตเถว จฺจสามิ”ติ; โส สฺสนาติ ตถาคตฺตสฺส วา ตถาคตฺตสฺส วา สพฺเพสํ ทิฏฺฐิจฺ्ञานาธิฏฺฐานปริยฺญานาภินิเวสานุสฺยานํ สมฺมุคฺฆาตาย สพฺพสงฺขารสมถาย สพฺพูปฺธิปฺปฺนิสฺสคฺคาย ตณฺุทฺทชฺชาย วิรคฺคาย นิโรธาย นิพฺพานาย ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส, ตสฺเสวํ โหตี “อฺจฺฉิขฺชิสฺสามิ นามสฺสุ, วินสฺสิสฺสามิ นามสฺสุ, นสฺสุ นาม ภวิสฺสามิ”ติ; โส โสจตี กิลมตี ปริเทวตี อฺรตฺตาที กนฺุทตี สมฺโมหํ อปาชฺชตี. เอวํ โข ภิกฺขุ อชฺุณฺตตํ อสตี ปริตฺตสฺสนา โหตีตี.

สียา ปน ฆนฺเต อชฺฌตฺตํ อสตี อปริตฺตฺสนาติ? สียา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ:
 อธิ ภิกฺขเว เอกจฺจสฺส น เหวํ ทิฏฺฐิ โหติ “โส โลกโก, โส อตฺตฺตา, โส เปจฺจ ภวิสฺสํ
 นิจฺจํ ฐฺโว สสฺสโต อวิปริณามธฺมโม, สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสํ”ติ. โส สฺสนาติ ตถาคตฺตฺส
 วา ตถาคตฺตฺสวาทสฺส วา สพฺเพสํ ทิฏฺฐิจฺ्ञานาธิฏฺฐานปริยฺญานาภินิเวศานุสยानํ
 สมฺมุคฺฆาตาย สพฺพสงฺขารสมถาย สพฺพปฺริปฺปนิสฺสคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 นิโรธาย นิพฺพานาย ธฺมมํ เทเสนฺตฺส, ตสฺส น เหวํ โหติ “อฺจฺฉิขฺชิสฺสํ นามสฺส,
 วินสฺสิสฺสํ นามสฺส, นสฺส นาม ภวิสฺสํ”ติ; โส น โสจติ น กิลมตี น ปริเทเวตี น
 อฺรตฺตฺตาพฺปี กนฺทตี น สมฺเมหํ อปชฺชตี. เหวํ โข ภิกฺขุ อชฺฌตฺตํ อสตี อปริตฺตฺสนา
 โหติ.

[๒๔๓] ตํ ภิกฺขเว ปริคฺคหํ ปริคฺคเณหฺยยาถ, ยฺวาสฺส ปริคฺคโห นิจฺจํ ฐฺโว
 สสฺสโต อวิปริณามธฺมโม, สสฺสตีสมํ ตเถว ติฏฺฐิเจยฺย. ปสฺสถ โน ตฺเมห ภิกฺขเว ตํ
 ปริคฺคหํ, ยฺวาสฺส ปริคฺคโห นิจฺจํ ฐฺโว สสฺสโต อวิปริณามธฺมโม, สสฺสตีสมํ ตเถว
 ติฏฺฐิเจยฺยาติ. โน เหวํ ฆนฺเต สาธุ ภิกฺขเว. อหฺมปิ โข ตํ ภิกฺขเว ปริคฺคหํ น
 สมฺมุคฺฆสฺสํ, ยฺวาสฺส ปริคฺคโห นิจฺจํ ฐฺโว สสฺสโต อวิปริณามธฺมโม, สสฺสตีสมํ
 ตเถว ติฏฺฐิเจยฺย.

ตํ ภิกฺขเว อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ อฺปาทีเยถ, ยํ^๖ อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ อฺปาทียโต น
 อฺปฺปชฺชเญยฺยํ โสภปริเทเวทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐทฺฐ
 อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ, ยํ อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ อฺปาทียโต น อฺปฺปชฺชเญยฺยํ โสภปริเทเวทฺฐ-
 ทฺฐ
 โน เหวํ ฆนฺเต. สาธุ ภิกฺขเว. อหฺมปิ โข ตํ ภิกฺขเว
 อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ น สมฺมุคฺฆสฺสํ, ยํ อตฺตฺวาทฺฐปาทานํ อฺปาทียโต น อฺปฺปชฺชเญยฺยํ
 โสภปริเทเวทฺฐ

^๖ ส.อิ. ย. อสฺส; ก. ยสฺส

ตัม ภิกฺขเว ทิฏฺฐินิสฺสยํ นิสฺสเยถ, ยัม ส ทิฏฺฐินิสฺสยํ นิสฺสยโต น อูปฺปชฺเชยฺยํ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา. ปสฺสถ โน ตฺวเมห ภิกฺขเว ตัม ทิฏฺฐินิสฺสยํ, ยัม ส
 ทิฏฺฐินิสฺสยํ นิสฺสยโต น อูปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ. โน เหตํ
 ภาณเต. สาธุ ภิกฺขเว. อหฺมปิ โข ตัม ภิกฺขเว ทิฏฺฐินิสฺสยํ น สมนุสฺสํสามิ, ยัม ส
 ทิฏฺฐินิสฺสยํ นิสฺสยโต น อูปฺปชฺเชยฺยํ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา.

[๒๔๔] อตฺตนิเว ภิกฺขเว สติ “อตฺตนิยํ เม”ติ อสฺสาติ? เอวํ ภาณเต. อตฺตนิเว
 ภาณเต. อตฺตนิเว สติ “อตฺตา เม”ติ อสฺสาติ? เอวํ ภาณเต. อตฺตนิเว ภิกฺขเว อตฺตนิเว จ
 สจฺจโต เถตโต อนุปลพฺภมาเน ยมฺปิทํ ทิฏฺฐินิสฺสยํ “โส โลโก, โส อตฺตา, โส เปจฺจ
 ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม, สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสามิ”ติ; นนํ
 ภิกฺขเว เกวลโ ปริปุโร พาลธมฺโมติ? กิณฺหิ โน สียา ภาณเต, เกวลโ หิ ภาณเต.⁷
 ปริปุโร พาลธมฺโมติ.

ตัม กิ มนฺเวถ ภิกฺขเว: ฐปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาณเต.
 ยมฺปนํนิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตัม สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภาณเต. ยมฺปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,
 กลฺลํ นุ ตัม สมนุสฺสํตีตุ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภาณเต.
 ตัม กิ มนฺเวถ ภิกฺขเว: เวทนา ฯเปฯ สณฺณา... สงฺขารา... วิญฺญานํ นิจฺจํ วา
 อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาณเต. ยมฺปนํนิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตัม สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภาณเต.
 ยมฺปนํนิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตัม สมนุสฺสํตีตุ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ,
 เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภาณเต.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ยงฺกิณฺหิ ฐปํ อตีตํนาคตฺปจฺจฺปนํนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา
 วา โอิฬาริกํ วา สฺขมฺมํ วา หีนํ วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺตีเก วา, สพฺพํ ฐปํ “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนุสฺสํปญฺญาเย ทฺกฺกฺกฺพทํ.

⁷ ส.อ. “หิ ภาณเต”ติ อัย ปาฐโนตฺถิ

ยา กาจิ เวทนา ฯเปฯ ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขารธา... ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ
 อตีตนาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา
 ปถเนตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส
 อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพํ.

[๒๔๕] เหวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวากโ รุปสมฺมปี นิพฺพินฺนฺตติ, เวทนายปิ
 นิพฺพินฺนฺตติ, สญฺญาเยปิ นิพฺพินฺนฺตติ, สงฺขาราเรสุปิ นิพฺพินฺนฺตติ, วิญฺญาณสมฺมปี^๘ นิพฺพินฺนฺตติ;
 นิพฺพินฺนํ^๙ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺุจฺจติ, วิมุตฺตสมฺมิ “วิมุตฺต”มิตติ ญาณํ โหติ “ซีณา ซาติ;
 วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ; กตํ กรณียํ; นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาติ. อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว
 ภิกฺขุ อุกฺขิตฺตปฺลีสเ อิตฺปิ, สํกิณฺณปฺริกฺโข อิตฺปิ, อพฺพพฺุฬฺสิโก อิตฺปิ, นิรคฺคไฟฺ อิตฺปิ,
 อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสํยุตฺโต อิตฺปิ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุกฺขิตฺตปฺลีสเ โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อวิชฺชา
 ปหีนา โหติ อฺจุฉินฺนฺมฺูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตี อนฺุปฺปาทหฺมมา.
 เหวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุกฺขิตฺตปฺลีสเ โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํกิณฺณปฺริกฺโข โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โปโนพฺภาวิโก
 ซาติสงฺขารโ ปหีโน โหติ อฺจุฉินฺนฺมฺูลเ ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตี
 อนฺุปฺปาทหฺมโม. เหวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สํกิณฺณปฺริกฺโข โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อพฺพพฺุฬฺสิโก โหติ? อธิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา ปหีนา
 โหติ อฺจุฉินฺนฺมฺูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตี อนฺุปฺปาทหฺมมา. เหวํ โข
 ภิกฺขเว ภิกฺขุ อพฺพพฺุฬฺสิโก โหติ.

^๘ อ.ม.ส.อ. ปญฺจสุ สฺฐาเนสุ ปิสทฺุโท น ทิสฺสติ

^๙ อ.ม. นิพฺพิตฺทา

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ นิรคฺคไฟฺ หิติ ? อธิ ภิกขเว ภิกขุโน ปญฺโจรมุภาคิยานิ
สญฺญชานานิ ปหีนานิ โหณฺติ อจฺจุฉินฺนम्मุลานิ ตาลาวตฺถุกตานิ อนภาวํกตานิ อายตี
อนุปฺปาทมฺมานิ. เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ นิรคฺคไฟฺ หิติ.

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสํยุตฺโต หิติ ? อธิ ภิกขเว
ภิกขุโน อสฺสมิมาโน ปหีนो หิติ อจฺจุฉินฺนम्मูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายตี
อนุปฺปาทมฺโม. เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสํยุตฺโต หิติ.

[๒๔๖] เอวํ วิมุตฺตจิตฺตํ โข ภิกขเว ภิกขุํ สฉินฺนทา เทวา สพรหมกา
สปรชาปติกา อเนวสํ นาคิคฺคจฺจนฺติ “อิทํ นิสฺสิตํ ตถาคตฺตสฺส วิญฺญาณนฺ”ติ. ตํ กิสฺส
เหตุ ? ภิญฺเจวาทํ ภิกขเว ฐมฺเม ตถาคตํ อนนฺนุวิฑฺฒิติ วทามิ. เอวํวาทิ โข มํ ภิกขเว
เอวมกฺขายี เอเก สมณพฺรหฺมณา อสตา ตฺจฺจนา มฺสา อญฺเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ
“เวณฺยโก สมณฺเณ โคตโม สโต สตฺตสฺส อจฺจุเชทํ วินาสํ วิภวํ ปญฺญาเปตี”ติ. ยถา
จาทํ ภิกขเว น, ยถา จาทํ น วทามิ, ตถา มํ เต โภณฺโต สมณพฺรหฺมณา อสตา
ตฺจฺจนา มฺสา อญฺเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ “เวณฺยโก สมณฺเณ โคตโม สโต สตฺตสฺส อจฺจุเชทํ
วินาสํ วิภวํ ปญฺญาเปตี”ติ.

ปุพฺเพ จาทํ ภิกขเว เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญาเปมิ ทุกฺขสฺส จ นิโรธํ.
ตฺตร เจ ภิกขเว ปเร ตถาคตํ อุกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรเสนฺติ วิหเสนฺติ ฆฏฺฏนฺติ,¹⁰
ตฺตร ภิกขเว ตถาคตฺตสฺส น หิติ อาฆาโต น อปฺปจฺจโย น เจตโส อนภิริทฺธิ. ตฺตร
เจ ภิกขเว ปเร ตถาคตํ สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปฺุเชนฺติ, ตฺตร ภิกขเว
ตถาคตฺตสฺส น หิติ อาณนฺโท น โสมนสฺสํ น เจตโส อุกฺพิลาวิตตฺตํ.¹¹ ตฺตร เจ ภิกขเว
ปเร วา ตถาคตํ สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปฺุเชนฺติ, ตฺตร ภิกขเว ตถาคตฺตสฺส
เอวํ หิติ “ยํ โข อิทํ ปุพฺเพ ปริญฺญาตํ, ตตฺถ’เม เอวฺรฺฐปา การา กรียนฺติ”ติ.

¹⁰ ส.อ. “วิหเสนฺติ ฆฏฺฏนฺตฺติ อิมํ ปาฐาน ทิสฺสนฺติ; ฉ.ม. ฆฏฺฏนฺตฺติ อโย นตฺถิ.

¹¹ ฉ.ม. อุกฺพิลาวิตตฺตํ

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตุมฺเห เจปิ ปเร อุกฺโกเสยฺยํ ปริภาเสยฺยํ โรเสยฺยํ วิเหเสยฺยํ
 ฌญฺญเยยฺยํ, ตตฺร ตุมฺเห หิ น อาฆาโต น อปฺปจฺจโย น เจตโส อนภฺริทฺธิ กรณียา.
 ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตุมฺเห เจปิ ปเร สกฺกเรยฺยํ ครุกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปฺุชฺเชยฺยํ, ตตฺร
 ตุมฺเหหิ น อานนฺโท น โสมนสฺสํ น เจตโส อุกฺพิลาวิตตฺตํ กรณียํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว
 ตุมฺเห เจปิ ปเร สกฺกเรยฺยํ ครุกเรยฺยํ มาเนยฺยํ ปฺุชฺเชยฺยํ. ตตฺร ตุมฺหากํ เอวมสฺส
 ‘ยํ โข อิทํ ปุพฺพเพ ปริณฺวาทํ, ตตฺถ’เม เอวรูปา การา กรียนฺตี”ติ.

[๒๔๗] ตสฺมาติห ภิกฺขเว ยํ น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ
 หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ? รุปี ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ
 ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. เวทนา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ
 ปชฺหถ. สา โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. สญฺญา ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ,
 ตํ ปชฺหถ. สา โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. สงฺขารํ ภิกฺขเว น
 ตุมฺหากํ. เต ปชฺหถ. เต โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสนฺตี. วิญฺญาณํ
 ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี.

ตํ ก็ มนฺวถ ภิกฺขเว: ยํ อิมสฺมี เขตฺวเน ตินฺนภฺภูจฺสาธาปฺลาสํ, ตํ ชโน
 หเรยฺย วา ทฺทฺทฺทฺ¹² วา ยถาปฺจฺจยํ วา กเรยฺย; อปิ น ตุมฺหากํ เอวมสฺส “อเมห
 ชโน หรตี วา ทฺทฺทฺ วา ยถาปฺจฺจยํ วา กโรตี”ติ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. ตํ กิสุสฺ เหตุ?
 น หิ โน เหนฺตํ ภาณฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยํ วาตี. เอวมเว โข ภิกฺขเว, ยํ น ตุมฺหากํ, ตํ
 ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. กิณฺจ ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ? รุปี
 ภิกฺขเว น ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี. เวทนา
 ภิกฺขเว ๗เปฯ สญฺญา ภิกฺขเว ๗เปฯ สงฺขารํ ภิกฺขเว ๗เปฯ วิญฺญาณํ ภิกฺขเว น
 ตุมฺหากํ, ตํ ปชฺหถ. ตํ โว ปหีนํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ภฺวิสุสฺสตี.

¹² อ.ม. ทเหตุย

[๒๔๘] เอวํ สุวากุขาโต ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม อุตฺตฺตฺตานโน วิวฺโฆ ปกาสิโต
 ฉินฺนปิไลติโก. เอวํ สุวากุขาเต ภิกฺขเว มยา ฌมฺเม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติเก, เย เต ภิกฺขุ อรหฺนฺโต ชีณาสวา วุสิตวฺนฺโต กตกรณียา โอิหิตภารา
 อนุปฺปตฺตสทฺต
 ปริกฺขีณภวสญฺญชฺชานา สมฺมทญฺญา วิมุตฺตฺตา, วัฏฏฺณฺ เตสํ นตฺถิ
 ปญฺญาปนาย.

เอวํ สุวากุขาโต ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติโก.
 เอวํ สุวากุขาเต ภิกฺขเว มยา ฌมฺเม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติเก, เยสํ
 ภิกฺขุํ ปญฺโจรมฺภาคิยานิ สญฺญชฺชานานิ ปหีนานิ, สพฺเพ เต โอบปาติกา ตตฺถ
 ปรินิพฺพายิโน อนาวตฺตฺติชฺชมา ตสฺมา โลกา.

เอวํ สุวากุขาโต ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติโก.
 เอวํ สุวากุขาเต ภิกฺขเว มยา ฌมฺเม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติเก, เยสํ
 ภิกฺขุํ ตีณิ สญฺญชฺชานานิ ปหีนานิ ราคโทสโมหา ตนฺนุฏฺตา, สพฺเพ เต สกทาคามิโน
 สกิทเว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
 กิริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส.

เอวํ สุวากุขาโต ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม อุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติโก.
 เอวํ สุวากุขาเต ภิกฺขเว มยา ฌมฺเม อุตฺตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติเก, เยสํ
 ภิกฺขุํ ตีณิ สญฺญชฺชานานิ ปหีนานิ, สพฺเพ เต โสตาปฺนฺนา อวินิปาตชฺชมา นียตา
 สมฺโพธิปฺรายนา.

เอวํ สุวากุขาโต ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม อุตฺตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติโก.
 เอวํ สุวากุขาเต ภิกฺขเว มยา ฌมฺเม อุตฺตฺตฺต
 ฉินฺนปิไลติเก, เย เต
 ภิกฺขุ ฌมฺมานุสาริโน, สพฺธานุสาริโน, สพฺเพ เต สมฺโพธิปฺรายนา.

เอวี่ สุวากุขาโต ภิกขเว มยา ธมฺโม อุตฺตานิ วิวญฺเฐ ปกาสิเต จินฺนปิไลติโก.
 เอวี่ สุวากุขาเต ภิกขเว มยา ธมฺเม อุตฺตานเ วิวญฺเฐ ปกาสิเต จินฺนปิไลติเก, เยสํ
 มยิ สทุทฺถมตฺตํ, เปมมตฺตํ, สพุเพ เต สคฺคปรายนาติ.

อิทฺมโวจ ภควา; อุตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทฺนฺติ.

อลคทฺทฺพมฺสฺตฺตํ นิฏฺฐิตํ ทฺติยํ.

๒. อลคทฺทฺพมฺสฺตฺร¹³

ว่าด้วยอุปมาด้วยอสรพิษ

[๒๓๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิก
 เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ทิฏฐิชั่วเช่นนี้เกิดขึ้นแก่ภิกษุชื่ออริฏฐะ ผู้มีบรรพบุรุษ
 เป็นพรานฆ่าเนื้อว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่า
 ธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่
 ผู้ช้องเสพได้จริงไม่”

ภิกษุหลายรูปได้ทราบข่าวว่า “ทิฏฐิชั่วเช่นนี้ได้เกิดขึ้นแก่อริฏฐภิกษุ ผู้มีบรรพ
 บุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วจนกระทั่ง
 ว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตราย
 แก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” ครั้นแล้วภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปหาอริฏฐภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษ
 เป็นพรานฆ่าเนื้อถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกับอริฏฐภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อ
 ดังนี้ว่า “ท่านอริฏฐะ ได้ทราบข่าวว่า ทิฏฐิชั่วเช่นนี้ได้เกิดขึ้นแก่ท่านว่า “เรารู้ทั่วถึง
 ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
 เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” จริงหรือ”

¹³ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาย

อริยสุภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้งกล่าวว่า “เหมือนจะเป็นอย่างนั้น ท่านทั้งหลาย เราผู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่”

ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นปรารภจะปลดเปลื้องอริยสุภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้งจากทิวฐิชาวันนี้ จึงชักใช้ ไล่เสียด สอบสวนด้วยคำพูดว่า “ท่านอริยสุภิกษุ ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ได้เลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมที่ก่อนอันตรายว่าเป็นธรรมก่อนอันตรายไว้โดยประการต่าง ๆ และธรรมเหล่านั้นก็สามารถก่อนอันตรายให้แก่ผู้ช้องเสพได้จริง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่
กามทั้งหลายเปรียบเหมือนร่างโครงกระดูก มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก
มีโทษยิ่งใหญ่

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนคบบเพลิงหญ้า ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนความฝัน ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนของที่ข่อยืมมา ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนผลไม้คาต้น ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนเชียงหั่นเนื้อ ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหอกหลาว ฯลฯ

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหัวงู มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่”

อริยสุภิกษุถูกภิกษุเหล่านั้น ชักใช้ ไล่เสียด สอบสวนอยู่อย่างนี้ แต่ก็ยังกล่าวด้วยความยึดมั่นถือมั่นทิวฐิชาวันนี้ อยู่อย่างนั้นว่า “เหมือนจะเป็นอย่างนั้น ท่าน

ทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่”

อริยสัจธรรมคัตถ์ด้านพระธรรม

[๒๓๕] เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่สามารถจะปลดเปลื้องอริยสัจธรรม ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อจากทิวาสัตว์นั้นได้ จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทิวาสัตว์เช่นนี้เกิดขึ้นแก่อริยสัจธรรม ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” ข้าพระองค์ทั้งหลายได้ฟังว่า “ได้ยินว่า ทิวาสัตว์เช่นนี้เกิดขึ้นแก่อริยสัจธรรมผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่”

ลำดับนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายเข้าไปหาอริยสัจธรรมแล้วได้ถามท่านว่า “ท่านอริยสัจธรรม ได้ทราบวาทิวาสัตว์เช่นนี้เกิดขึ้นแก่ท่านว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ อริยสัจธรรมได้พูดกับข้าพระองค์ทั้งหลายว่า “เหมือนจะเป็นอย่างนั้น ท่านทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เป็นธรรมก่อนอันตราย ก็หาสามารถก่อนอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่”

ครั้งนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายปรารถนาจะปลดเปลื้องอริยสัจธรรม ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อจากทิวาสัตว์นั้น จึงซักไซ้ ไต่เสียด สอบสวนด้วยคำพูดว่า “ท่านอริยสัจธรรม ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสธรรม

ทั้งหลายที่ก่ออันตรายว่าเป็นกรรมก่ออันตรายไว้โดยประการต่าง ๆ และกรรมเหล่านั้น ก็สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่
กามทั้งหลายเปรียบเหมือนร่างโครงกระดูก มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มี
โทษยิ่งใหญ่ ฯลฯ กามทั้งหลายเปรียบเหมือนห้วง มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก
มีโทษยิ่งใหญ่”

อริยสัททิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อแรง ถูกข้าพระองค์ทั้งหลายชักใช้
ไล่เลี้ยง สอบสวนอยู่แม้อย่างนี้ ก็ยังกล่าวด้วยความยึดมั่นถือมั่นทิฐิขั้วนั้นอยู่อย่าง
นั้นว่า “เหมือนจะเป็นอย่างนั้นท่านทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงกรรมที่พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงแล้ว จนกระทั่งว่ากรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกรรมก่ออันตราย ก็หา
สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายไม่สามารถจะ
ปลดเปลื้อง อริยสัททิกษุจากทิฐิขั้วได้ จึงกราบทูลเนื้อความนี้แด่พระผู้มีพระภาค
พระพุทเจ้าข้า”

โทษของทิฐิขั้ว

[๒๓๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า “มาเถิด
ภิกษุ เธอจงไปเรียกอริยสัททิกษุผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อแรงมา ตามคำของเราว่า
“ท่านอริยสัททิกษุ พระศาสดาตรัสเรียกท่าน” ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วเข้าไปหา
อริยสัททิกษุถึงที่อยู่แล้วกล่าวกับท่านว่า “ท่านอริยสัททิกษุ พระศาสดาตรัสเรียกท่าน”
อริยสัททิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อแรงรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอริยสัททิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อแรงว่า
“อริยสัททิกษุ ได้ยินว่า ทิฐิขั้วเช่นนี้เกิดขึ้นแก่เธอว่า “เรารู้ทั่วถึงกรรมที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่ากรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกรรมก่ออันตราย ก็
หาสามารถทำอันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริงไม่” จริงหรือ”

อริยสัจจกัฏฐกราบทูลว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว จนกระทั่งว่าธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นธรรมก่ออันตราย ก็หาสามารถทำอันตรายแก่ผู้ชองเสพได้จริงไม่”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “โมชบุรุษ เธอรู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้แก่ใคร เรากล่าวธรรมที่ก่ออันตรายว่าเป็นธรรมก่ออันตรายโดยประการต่าง ๆ มิใช่หรือ และธรรมเหล่านั้นก็สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ชองเสพได้จริง เรากล่าวว่า “กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนร่างโครงกระดูก ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนคบเพลิงหญ้า ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนความฝัน ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนของที่ขอยืมมา ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนผลไม้ค้ำต้น ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนเขียงหั่นเนื้อ ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหอกหลาว ...

กามทั้งหลายเปรียบเหมือนห้วง มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่”

โมชบุรุษ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอชื่อว่ากล่าวตู่เราด้วยทิวฐิติที่ถือไว้ผิด ชื่อว่าทำลายตนเองและชื่อว่าประสพสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก ชื่อนั้นจักเป็นไปเพื่อความไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เธอตลอดกาลนาน”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร อริยสัจจกัฏฐ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อแรงนี้จะกระทำญาณให้สูงส่งในธรรมวินัยนี้ได้หรือไม่ได้”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความสูงส่งแห่งญาณไร ๆ ที่จะพึงมีนั้นจักมีไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลอย่างนี้แล้ว อริยสุภิกษุผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่า
นกแร้งกึ่งหนึ่ง ก่อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา หมดปฏิกิภาณ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นอริยสุภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้ง
กึ่งหนึ่ง ก่อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา หมดปฏิกิภาณ จึงได้ตรัสกับเธอว่า “โมฆบุรุษ
เธอจักปรากฏด้วยทิวฐิษฐ์ของตัวเองนี้ เราจักสอบถามภิกษุทั้งหลายในที่นี้”

[๒๓๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายก็รู้ทั่วถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้ เหมือนที่อริยสุภิกษุผู้มี
บรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้งนี้กล่าวคู่เราด้วยทิวฐิษฐ์ที่ยึดถือไว้ผิด ชื่อว่าทำลายตนเอง
และชื่อว่าประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมากหรือ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้อนั้นไม่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า เพราะว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสธรรมทั้งหลายที่ก่อนตรัสว่าเป็นธรรมก่อนตรัสแก่ข้าพระองค์
ทั้งหลายโดยประการต่าง ๆ และธรรมเหล่านั้นก็สามารถก่อนตรัสแก่ผู้ชองเสฟได้จริง
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความ คับแค้น
มาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก กามทั้งหลายเปรียบเหมือนท่อนกระดุก มีทุกข์มาก มีความคับ
แค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก ฯลฯ กามทั้งหลายเปรียบเหมือนห้วง มีทุกข์มาก มีความคับ
แค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีแล้ว ชอบแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ที่เธอทั้งหลายรู้ทั่ว
ถึงธรรมที่เราแสดงแล้วอย่างนี้เหมือนที่เรากล่าวแล้วว่า ธรรมทั้งหลายเป็นธรรมก่อน
ตรัสแก่เธอทั้งหลายโดยประการต่าง ๆ และธรรมเหล่านั้นก็สามารถก่อนตรัส
แก่ผู้ชองเสฟได้จริง เรากล่าววว่า “กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความ
คับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก กามทั้งหลายเปรียบเหมือนท่อนกระดุก มีทุกข์มาก มี
ความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก ฯลฯ กามทั้งหลายเปรียบเหมือนห้วง มีทุกข์มาก มี
ความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่มาก”

ออกก็ อริยสุภิกษุ ผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่านกแร้งนี้ กล่าวคู่เราด้วยทิวฐิษฐ์ที่
ยึดถือไว้ผิด ชื่อว่าทำลายตนเอง และชื่อว่าประสบสิ่งมิใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นจัก
เป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่อริยสุภิกษุโมฆบุรุษนั้นตลอดกาลนาน ภิกษุ

ทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่อริยฐานิกษุ์นั้นจะเสพงามโดยปราศจากกาม ปราศจาก
กามสัญญา และปราศจากกามวิตก

การเล่าเรียนธรรมของโมฆบุรุษ

[๒๓๘] ภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนธรรม
คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภรณ์ะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม
และเวทลละ พวกเขาเล่าเรียนธรรมนั้นแล้วไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วย
ปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงไม่ประจักษ์ชัดแก่พวกเขา ผู้ไม่ไตร่ตรองเนื้อความด้วย
ปัญญา โมฆบุรุษเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมมุ่งจะข่มขู่ผู้อื่น และมุ่งจะเปลื้องตนจากคำ
นิินทาว่าร้าย ย่อมไม่ได้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนที่เหล่ากุลบุตรเล่าเรียน
ธรรมได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนไม่ดี ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์ เพื่อ
ความทุกข์สิ้นกาลนาน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกเขาเรียนธรรมทั้งหลายมาไม่ดี

บุรุษผู้ต้องการงูพิษ เทียวเสาะแสวงหางูพิษ เขาพบงูพิษตัวใหญ่จึงจับมันที่
ขนดหางหรือที่หาง งูพิษนั้นจะพึงแวงกัดเขาที่มือ ที่แขน หรือที่อวัยวะน้อยใหญ่แห่งใด
แห่งหนึ่ง เพราะการถูกกัดนั้นเขาก็จะตาย หรือได้รับทุกข์ปางตาย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร
เพราะเขาจับงูพิษไม่ดี แม้ฉนใด

ภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ก็ฉนนั้นเหมือนกัน เล่าเรียน
ธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภรณ์ะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม
และเวทลละ พวกเขาเล่าเรียนธรรมนั้นแล้วไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้น
ด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงไม่ประจักษ์ชัดแก่พวกเขาผู้ไม่ไตร่ตรองเนื้อความด้วย
ปัญญา โมฆบุรุษเหล่านั้นเล่าเรียนธรรม มุ่งจะข่มขู่ผู้อื่น และมุ่งจะเปลื้องตนจากคำ
นิินทาว่าร้าย ย่อมไม่ได้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนที่เหล่ากุลบุตรเล่าเรียนธรรม
ได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนไม่ดี ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่ง มิใช่ประโยชน์ เพื่อความ
ทุกข์สิ้นกาลนาน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกเขาเรียนธรรมทั้งหลายมาไม่ดี

การเล่าเรียนธรรมของกุลบุตร

[๒๓๙] ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภรณ์ะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัมภุตธรรม และ เวทลละ พวกเขาเล่าเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงประจักษ์ชัดแก่พวกเขา ผู้ไตร่ตรองเนื้อความด้วยปัญญา กุลบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมมิใช่มุ่งจะข่มขู่ผู้อื่น และมีใ้มุ่งจะเปลื้องตนจากคำนิินทาว่ำร้าย ย่อมได้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนที่เหล่ากุลบุตรเล่าเรียนธรรม ได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสันกาลนาน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกเขาเรียนธรรมทั้งหลายมาดีแล้ว

บุรุษผู้ต้องการงูพิษ เทียวเสาะแสวงหางูพิษ เขาพบงูพิษตัวใหญ่ จะพึงใช้ไม่มีง่ามเหมือนขาแพะกัดไว้แน่น ครั้นแล้วจึงจับที่คออย่างมั่นคง ถึงแม้งูพิษนั้นจะพึงรัดมือแขน หรือที่อวัยวะน้อยใหญ่แห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษนั้นด้วยชนิดก็จริง ถึงอย่างนั้นเพราะการรัดนั้น เขาก็ไม่ตาย หรือได้รับทุกข์ปางตาย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาจับงูพิษไว้แน่นแล้ว แม้อันใด กุลบุตรบางพวกในธรรมวินัยนี้ ก็ฉนั้นเหมือนกัน เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวชยาภรณ์ะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัมภุตธรรม และเวทลละ พวกเขาเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมนั้นแล้วไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา ธรรมเหล่านั้นจึงประจักษ์ชัดแก่พวกเขา ผู้ไตร่ตรองเนื้อความด้วยปัญญา กุลบุตรเหล่านั้นเล่าเรียนธรรมมิใช่

มุ่งจะข่มขู่ผู้อื่น และมีใ้มุ่งจะเปลื้องตนจากคำนิินทาว่ำร้าย ย่อมได้รับประโยชน์แห่งธรรมนั้น เหมือนที่เหล่ากุลบุตรเล่าเรียนธรรมได้รับ ธรรมเหล่านั้นที่พวกเขาเรียนดีแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสันกาลนาน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพวกเขาเรียนธรรมทั้งหลายมาดีแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุฉนั้น เธอทั้งหลายจะพึงรู้ชัดเนื้อความแห่งภาษิตใดของเรา ควรทรงจำภาษิตนั้นไว้อย่างนั้นเถิด เธอทั้งหลาย (หาก)จะไม่พึงรู้ชัดเนื้อความแห่งภาษิตใดของเรา ก็ควรสอบถามเรา หรือถามภิกษุผู้ฉลาดในภาษิตนั้นเถิด

ธรรมอุปมาด้วยแพ

[๒๔๐] ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมซึ่งอุปมาด้วยแพแก่เธอทั้งหลาย เพื่อการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อการยึดถือแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษผู้เดินทางไกล พบห้วงน้ำใหญ่ ฝั่งนี้่น้ำระวาง มีภัยเฉพาะหน้า ฝั่งโน้นเกษม ไม่มีภัยเฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้าม เพื่อจะไปฝั่งโน้นไม่มี เขาจะพึงคิดอย่างนี้ว่า “ห้วงน้ำนี้ใหญ่นัก ฝั่งนี้่น้ำระวาง มีภัยเฉพาะหน้า ฝั่งโน้นเกษม ไม่มีภัยเฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้ามไปฝั่งโน้นไม่มี ทางที่ดี เราควรรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้นใช้มือและเท้าพยุ่น้ำก็จะข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์” ต่อมา เขารวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้นใช้มือและเท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ เขาข้ามฝั่งได้แล้ว จะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “แพนี้มีประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ใช้มือและเท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ ทางที่ดี เราควรยกแพนี้ขึ้นเทินศีรษะหรือยกขึ้นบ่าแบกไปตามความปรารถนา” เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นผู้กระทำอย่างนี้ จะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้องหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้อนั้นชื่อว่าทำไม่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นทำอย่างไร จึงจะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้อง ในข้อนี้ บุรุษนั้นข้ามฝั่งแล้วจะพึงคิดอย่างนี้ว่า “แพนี้มีประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ใช้มือและเท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ ทางที่ดี เราควรยกแพนี้ขึ้นวางไว้บนบก หรือให้ลอยอยู่ในน้ำ” แล้วไปตามความปรารถนา บุรุษนั้นผู้กระทำอย่างนี้ จึงจะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้อง แม้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน แสดงธรรมมีอุปมาด้วยแพเพื่อต้องการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อต้องการจะยึดถือแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายรู้ทั่วถึงธรรมซึ่งเปรียบดูจแพที่เราแสดงแล้ว ควรละแม้ธรรมทั้งหลาย ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงอธรรมเลย

ความเห็นของปุถุชนและอริยสาวก

[๒๔๑] ภิกษุทั้งหลาย ทิฏฐิฐิฐาน ๖ ประการนี้ ทิฏฐิฐิฐาน ๖ ประการ
อะไรบ้าง

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ยังไม่ได้สดับ ไม่ได้พบพระอริยะทั้งหลาย ไม่ฉลาดใน
ธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับคำแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่พบสัตบุรุษทั้งหลาย
ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับคำแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ

๑. จึงพิจารณาเห็นรูปว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

๒. จึงพิจารณาเห็นเวทนาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

๓. จึงพิจารณาเห็นสัญญาว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

๔. จึงพิจารณาเห็นสังขารทั้งหลายว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตา
ของเรา”

๕. จึงพิจารณาเห็นรูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟังแล้ว อารมณ์ที่ทราบแล้ว
ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจว่า “นั่นของเรา
เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

๖. จึงพิจารณาเห็นทิฏฐิฐิฐานที่เป็นไปว่า “นั่นโลก นั่นอัตตา เรานั่นตายแล้ว
จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่ง
คงที่อย่างนั้นแลว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ได้พบพระอริยะทั้งหลาย ฉลาดในธรรมของพระ
อริยะ ได้รับคำแนะนำดีแล้วในธรรมของพระอริยะ พบสัตบุรุษทั้งหลาย ฉลาดในธรรม
ของสัตบุรุษ ได้รับคำแนะนำดีแล้วในธรรมของสัตบุรุษ

๑. จึงพิจารณาเห็นรูปว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา ของ
เรา”

๒. จึงพิจารณาเห็นเวทนาว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา
ของเรา”

๓. จึงพิจารณาเห็นสัญญาว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา
ของเรา”

๔. จึงพิจารณาเห็นสังขารทั้งหลายว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

๕. จึงพิจารณาเห็นรูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟังแล้ว อารมณ์ที่ทราบแล้ว ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

๖. จึงพิจารณาทิวฏฐิฐานที่เป็นไปว่า “นั่นโลก นั่นอัตตา เรานั้นตายแล้ว จักเที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้นแล” ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา” อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่สะดุ้งในเมื่อไม่มีเหตุน่าสะดุ้งคือภัยและตันทา”

ความสะดุ้งและความไม่สะดุ้ง

[๒๔๒] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อไม่มีสิ่งภายนอก ความสะดุ้งจะพึงมีได้หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พึงมีได้ ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราเคยมีสิ่งใด บัดนี้เราไม่มีสิ่งนั้น เราควรมีสิ่งใด เราก็ไม่ได้สิ่งนั้น” บุคคลนั้นย่อมเศร้าโศก ละห้อยใจ พิโรธำพัน ร้องไห้สะอึกสะอื้น ถึงความมีตมณ เมื่อไม่มีสิ่งภายนอก ความสะดุ้งย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้”

“เมื่อไม่มีสิ่งภายนอก ความไม่สะดุ้งจะพึงมีได้หรือ พระพุทธเจ้าข้า”

“พึงมีได้ ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราเคยมีสิ่งใด บัดนี้เราไม่มีสิ่งนั้น เราควรมีสิ่งใด เราก็ไม่ได้สิ่งนั้น” บุคคลนั้นย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ละห้อยใจ ไม่พิโรธำพัน ไม่ร้องไห้สะอึกสะอื้น ไม่ถึงความมีตมณ เมื่อไม่มีสิ่งภายนอก ความไม่สะดุ้งย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้”

“เมื่อไม่มีสิ่งภายใน ความสะดุ้งจะพึงมีได้หรือ พระพุทธเจ้าข้า”

“พึงมีได้ ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า “นั่นโลก นั่นอัตตา เรานั้นตายแล้วจักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้น” ย่อมได้ยินตภาคตหรือสาวกของตภาคตแสดงธรรมเพื่อ

ถอนทิฏฐิ ทิฏฐิฐาน ความตั้งมั่นแห่งทิฏฐิ ความกุ่มมุ่นแห่งทิฏฐิ ความยึดมั่น และ
อนุสัยกิเลสทั้งปวง เพื่อระงับสังขารทั้งปวง เพื่อสลัดทิ้งอุปธิทั้งปวง เพื่อความสิ้น
ตัณหา เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อความดับสนิท และเพื่อนิพพาน เขามีความคิด
อย่างนี้ว่า “เราจักขาดสูญแน่แท้ จักพินาศแน่แท้ จักไม่มีแน่แท้” บุคคลนั้นยอม
เศร้าโศก ละเหี่ยวใจ พิโรราพัน ร้องไห้สะอึกสะอื้น ถึงความมืดมน เมื่อไม่มีสิ่งภายใน
ความสะดุ้งยอมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้”

ภิกษุทั้งหลายทูลถามว่า “เมื่อไม่มีสิ่งภายใน ความไม่สะดุ้งจะพึงมีได้หรือ
พระพุทธรเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พึงมีได้ ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มี
ความคิดอย่างนี้ว่า “นั่นโลก นั่นอัตตา เรานั้นตายแล้วจักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่
มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้น” ย่อมได้ยินตภาค
หรือสาวกของตถาคตแสดงธรรม เพื่อถอนทิฏฐิ ทิฏฐิฐาน ความตั้งมั่น แห่งทิฏฐิ
ความกุ่มมุ่นแห่งทิฏฐิ ความยึดมั่น และอนุสัยกิเลสทั้งปวง เพื่อระงับ สังขารทั้งปวง
เพื่อสลัดทิ้งอุปธิทั้งปวง เพื่อความสิ้นตัณหา เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อความดับ
สนิท และเพื่อนิพพาน เขาไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า “เราจักขาดสูญแน่แท้ จักพินาศ
แน่แท้ จักไม่มีแน่แท้” บุคคลนั้นยอมไม่เศร้าโศก ไม่ละเหี่ยวใจ ไม่พิโรราพัน ไม่ร้องไห้
สะอึกสะอื้น ไม่ถึงความมืดมน เมื่อไม่มีสิ่งภายใน ความไม่สะดุ้งยอมมีได้ด้วยอาการ
อย่างนี้”

[๒๔๓] ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะพึงหวังเห็นสิ่งที่ควรหวังเห็นซึ่งเป็นของ
เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา พึงดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้น
เธอทั้งหลายเห็นสิ่งที่ควรหวังเห็นซึ่งเป็นของเที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็น
ธรรมดา พึงดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้นหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ทั้งหลาย ไม่เห็นอย่างนั้นเลย
พระพุทธรเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ เราก็กังไม่พิจารณาเห็นสิ่งที่ควรหวังเห็นซึ่งเป็น
ของเที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา พึงดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่

อย่างนั้น เธอทั้งหลายจะพึงเข้าไปยึดถืออัตตวาทุปาทาน ซึ่งเมื่อบุคคลยึดมั่นอยู่ โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์(ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จะไม่พึงเกิดขึ้น เธอทั้งหลายเห็น อัตตวาทุปาทานซึ่งเมื่อบุคคลยึดมั่นอยู่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะไม่พึงเกิดขึ้นหรือไม่”

“ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ถึงเราก็กังไม่พิจารณาเห็นอัตตวาทุปาทานซึ่งเมื่อบุคคลยึดมั่นอยู่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะไม่พึงเกิดขึ้น

เธอทั้งหลายจะพึงอาศัยทิวฐินิสสัย ซึ่งเมื่อบุคคลอาศัยอยู่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะไม่พึงเกิดขึ้น เธอทั้งหลายเห็นทิวฐินิสสัยซึ่งเมื่อบุคคลอาศัยอยู่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจะไม่พึงเกิดขึ้นหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ดีละ แม้เราก็กังไม่พิจารณาเห็นทิวฐินิสสัยซึ่งเมื่อบุคคลอาศัยอยู่ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จะไม่พึงเกิดขึ้น”

อนัตตลักษณะ

[๒๔๔] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออิตตามีอยู่ ความยึดถือว่า “สิ่งที่เนื่องด้วยอิตตาของเรา” ก็จะมีไฉนใหม่”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“เมื่อสิ่งที่เนื่องด้วยอิตตามีอยู่ ความยึดถือว่า “อิตตาของเรา” จะมีไฉนใหม่”

“ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“เมื่อหาไม่พบอิตตาและสิ่งที่เนื่องด้วยอิตตาโดยความเป็นจริงโดยความแน่แท้ ทิวฐินิสสัยที่ว่า “นั่นโลก นั่นอิตตา เรานั้นตายแล้วจักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความแปรผันเป็นธรรมดา จักดำรงอยู่เทียบเท่าสิ่งคงที่อย่างนั้น” นี้มิเป็นพาลธรรม (ธรรมของคนโง่) สมบูรณ์แบบละหรือ”

“ทำไมจะไม่เป็นอย่างนั้น นั่นเป็นพาลกรรมสมบุรณ์แบบที่เดียว พระพุทธเจ้า
ข้า”

“เธอทั้งหลายเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยง หรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

“ซื่อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอทั้งหลายเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...
วิญญาณเที่ยง หรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณา
เห็นสิ่งนั้นว่า “นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ซื่อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น รูปอย่างใดอย่างหนึ่งทั้ง
ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือ
ประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม เธอทั้งหลายควรเห็นรูปทั้งปวงตามความเป็นจริง
ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า “นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตา
ของเรา” เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใด
เหล่าหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม เธอ
ทั้งหลายควรเห็นวิญญาณทั้งปวงตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ว่า
“นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา”

การละสังโยชน์

[๒๔๕] ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตจึงหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า “หลุดพ้นแล้ว” รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” ภิกษุนี้เราเรียกว่า เป็นผู้ถอนลิมได้แล้วบ้าง เป็นผู้รื้อเครื่อง แวดล้อมได้แล้วบ้าง เป็นผู้ถอนเสาระเนียดได้แล้วบ้าง เป็นผู้ไม่มีบานประตูบ้าง เป็นผู้ ประเสริฐ ลดทงคือมานะลงแล้ว ปลงภาระได้แล้ว ปราศจากสังโยชน์ (กิเลสเครื่องผูก สัตว์ไว้ในภพ) แล้วบ้าง

ภิกษุเป็นผู้ถอนลิมได้แล้ว เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะวิตธาได้ เต็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้น ตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่ พื้นที่ทำให้อะไรเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุเป็นผู้ถอนลิมได้แล้ว เป็นอย่างนี้

ภิกษุเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้แล้ว เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะ สังขารคือชาติ ซึ่งก่อภพใหม่ได้เด็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัด รากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ทำให้อะไรเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุเป็นผู้รื้อเครื่อง แวดล้อมได้แล้ว เป็นอย่างนี้

ภิกษุเป็นผู้ถอนเสาระเนียดได้แล้ว เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะ ตัณหาได้เด็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ทำให้อะไรเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุเป็นผู้ถอนเสาระเนียดได้แล้ว เป็น อย่างนี้

ภิกษุเป็นผู้ไม่มีบานประตู เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะโอรัมภาคิย สังโยชน์ ๕ ประการ ได้เด็ดขาดแล้ว ตัดรากถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอน โคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ทำให้อะไรเกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุเป็นผู้ไม่มีบานประตู เป็น อย่างนี้

ภิกษุเป็นผู้ประเสริฐ ลดทงคือมานะลงแล้ว ปลงภาระได้แล้ว ปราศจาก สังโยชน์แล้ว เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้จะอัสมิมานะ (การถือตัว) ได้

เด็ดขาดแล้ว ตั้ดรกถอนโคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรกถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ภิกษุเป็นผู้ประเสริฐ ลดธงคือมานะลงแล้ว ปลงภาระได้แล้ว ปราศจากสังโยชน์แล้ว เป็นอย่างนี้

การไม่ยึดถือ

[๒๔๖] ภิกษุทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายพร้อมทั้งพระอินทร์ พรหม และมารเสาะหาภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ย่อมไม่พบว่า “วิญญูณของตถาคตอาศัยสิ่งนี้” ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเรากล่าวว่า “ในปัจจุบัน ใคร ๆ จะไม่พึงพบตถาคต” สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวตู่เราผู้กล่าวอย่างนี้ ผู้บอกอย่างนี้ด้วยคำเท็จซึ่งเลื่อนลอย ไม่มีจริง ไม่เป็นจริงว่า “พระสมณโคดมเป็นผู้กำจัด ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่มีภพของสัตว์ผู้มีอยู่” ถึงเราจะกล่าวหรือไม่กล่าวก็ตาม สมณพราหมณ์เหล่านั้นก็ยังกล่าวตู่เราด้วยคำเท็จซึ่งเลื่อนลอย ไม่มีจริง ไม่เป็นจริงว่า “พระสมณโคดมเป็นผู้กำจัด ย่อมบัญญัติความขาดสูญ ความพินาศ ความไม่มีภพของสัตว์ผู้มีอยู่”

ทั้งในกาลก่อนและในกาลบัดนี้ เราบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์ ถ้าบุคคลเหล่าอื่นด่า บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียน และกระทบ กระทั่งตถาคตในเรื่องการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตก็ไม่มีความอาฆาต ไม่เสียใจ ไม่มีจิตคิดร้าย เพราะการด่าเป็นต้นนั้น

ถ้าบุคคลเหล่าอื่นสักการะ เคารพ นับถือ และบูชาตถาคตในเรื่องการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตก็ไม่มีความยินดี ไม่เสียใจ ไม่มีความลำพองใจเพราะสักการะเป็นต้นนั้น

ถ้าบุคคลเหล่าอื่นสักการะ เคารพ นับถือ และบูชาตถาคตในเรื่องการประกาศสัจจะ ๔ ประการนั้น ตถาคตมีความดำริอย่างนี้เพราะสักการะเป็นต้นนั้นว่า “บุคคลกระทำสักการะเห็นปานนี้ในชั้นปฐมจก (ชั้น ๕) ที่เรากำหนดรู้แล้วในกาลก่อน”

เพราะเหตุนี้ ถ้าบุคคลเหล่านี้จะฟังคำ บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียน และกระทบกระทั่งเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายก็ไม่ควรทำความอาฆาต ไม่ควรทำความเสียใจ ไม่ควรทำจิตคิดร้ายเพราะการด่าเป็นต้นนั้น

เพราะเหตุนี้ ถ้าบุคคลเหล่านี้จะฟังสักการะ เคารพ นับถือ และบูชาเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายก็ไม่ควรทำความยินดี ไม่ควรทำความดีใจ ไม่ควรทำความลำพองใจเพราะสักการะเป็นต้นนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลเหล่านี้จะฟังสักการะ เคารพ นับถือ และบูชาเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายควรคิดอย่างนี้เพราะสักการะเป็นต้นนั้นว่า “บุคคลกระทำสักการะเห็นปานนี้ในชั้นปัญจะที่เราทั้งหลายกำหนดรู้แล้วในกาลก่อน”

[๒๔๗] ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น สิ่งนั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน อะไรเล่าไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปนั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

เวทนาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละเวทนานั้น เวทนานั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

สัญญาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสัญญานั้น สัญยานั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

สังขารทั้งหลายไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสังขารเหล่านั้น สังขารเหล่านั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละวิญญาณนั้น วิญญาณนั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ชนจะฟังนำหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ในพระเชตวันนี้ไปเผาหรือกระทำตามความปรารถนา เธอทั้งหลายจะฟังคิดอย่างนี้บ้างหรือไม่ว่า “ชนนำเราทั้งหลายไปเผาหรือกระทำตามความปรารถนา”

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ข้อนี้เพราะเหตุไร”

“เพราะว่า นั่นไม่ใช่อัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาของข้าพระองค์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า”

“อย่างนั้นนั่นแล ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น สิ่งนั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

อะไรเล่าไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปนั้นซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขารทั้งหลาย ฯลฯ วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละวิญญาณนั้น วิญญาณนั้น ซึ่งเธอทั้งหลายละได้แล้ว จักมีเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน”

ลำดับพระอริยบุคคล

[๒๔๘] ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย ปราบกฎ ไม่มีเงื่อนไขแล้ว ภิกษุเหล่าใดเป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่มีวิภวภูจะเพื่อจะบัญญัติต่อไป

ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย ปราบกฎ ไม่มีเงื่อนไขแล้ว ภิกษุเหล่าใดละโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการได้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเป็นโอบปาติกะ ปรินิพพานในพรหมโลกนั้น ไม่ต้องกลับมาจากโลกนั้นอีก

ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย ปราบกฎ ไม่มีเงื่อนไขแล้ว ภิกษุเหล่าใดละสังโยชน์ ๓ ประการได้แล้ว มีราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเป็นสกทาคามี มาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้น จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย ปราบกฎ ไม่มีเงื่อนไขแล้ว ภิกษุเหล่าใดละสังโยชน์ ๓ ประการ ได้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า

ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย
ปรากฏ ไม่มีเงื่อนปมแล้ว ภิกษุเหล่าใดเป็นธัมมานุสारी สัทธานุสारी ภิกษุเหล่านั้น
ทั้งหมดจะตรัสรู้ในภายหน้า

ในธรรมที่เรากล่าวไว้ดีแล้วอย่างนี้ ซึ่งเป็นธรรมง่าย เปิดเผย ปรากฏ ไม่มีเงื่อน
ปมแล้ว บุคคลเหล่าใดมีเพียงความเชื่อและความรักในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดจะ
ได้ไปสวรรค์ในภายหน้า”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระ
ภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

อลคัณฑุปมสูตรที่ ๒ จบ
